

« نقش نماز در کاهش آسیب های اجتماعی »

حسین کلانتر؛ دبیر ستاد اقامه نماز شرکت ملی نفت

اگر به نماز به عنوان یک اولویت، ضرورت و نسخه شفابخش و حلال مشکلات در آسیب های اجتماعی نگریسته شود، در آینده ای نزدیک قطعاً شاهد کاهش آسیب های اجتماعی خواهیم شد. خداوند در قرآن برای این که شخصیت مردم را پرورش دهد و آنها را به یک تعادل روحی برساند یک سری عبادات را به آنها واجب کرده است تا همیشه برای ساخت شخصیت خود در حال تمرین و ممارست باشند. نیایش و بندگی نیاز درونی هر فرد است.

قرآن شریف و سنت به این نوع از بندگی که در قالب و شکل نماز انجام می گیرد، بسیار تاکید کرده اند و از جمله واجبات الهی است که در هیچ زمان و در هیچ شرایطی نباید ترک شود. چرا که نماز سرچشمه خشوع و بندگی است و مناجات ویژه نمازگزاران با خداست. هم انسان را در برابر مشکلات اخلاقی حقوقی و منکرات فقهی بیمه می کند و هم مشکلات مادی زندگی انسانی را از آسیب پذیری مصونیت می بخشد عباداتی چون نماز، روزه، زکات و حج که انجام منظم این عبادات در اوقاتی معین اطاعات از خداوند و امتثال اوامر الهی را به مومن یاد می دهد و باعث می شود که او همواره با خضوعی کامل در تمام کارها به خداوند نظر داشته باشد. همچنین صبر و تحمل سختی ها و جهاد با نفس و تسلط برخواسته ها و اظهار محبت و نیکی به مردم را به او می آموزد و روحیه همکاری و همبستگی اجتماعی او را رشد می دهد. از اینرو، بر نقش نماز در کاهش آسیب های اجتماعی اشاره های فراوانی شده است.

چرا نماز می خوانیم؟ فلسفه نماز چیست؟

نماز از ارکان عبادات حق است، بنابراین اول باید بدانیم چرا خداوند را عبادت می کنیم تا آنگاه فلسفه نماز نیز روشن گردد. یکی از پایدارترین و قدیمی ترین تجلیات روح آدمی و یکی از اصیل ترین ابعاد وجود آدمی، حس نیایش و پرستش است. هر زمان و مکانی که بشر وجود داشته است، نیایش و پرستش نیز وجود داشته است. پیامبران پرستش را نیاوردند و ابتکار نکردند، بلکه نوع پرستش را یعنی نوع آداب و اعمالی که باید پرستش به آن شکل صورت گیرد، به بشر آموختند. احساس نیایش، احساس و نیاز غریزی است به کمالی برتر که در او نقصی نیست و جمالی که در آن زشتی وجود ندارد، انسان در حال پرستش از وجود محدود خویش می خواهد پرواز کند و به حقیقتی پیوند یابد که در آنجا نقص، کاستی، فنا و محدودیت وجود ندارد.

چرا که پرستش جزء غرائز ذاتی و فطری بشر است. یعنی بشر فطرتاً گرایش دارد که یک چیز را تقدیس و تنزیه کند و خویشتن را به او نزدیک کند. پیام قرآن این است که ای انسان! رب خود، پروردگار خود، صاحب اختیار خودت را بپرست. عبادت و پرستش علاوه بر این که نیاز فطری بشر است، راز آفرینش انسان نیز عبادت است و **ما خلقت الجن و الانس الا ليعبدون** (همانا جن و انس را نیافریدیم مگر برای این که مرا پرستش کنند).

عبادت یک پیمان الهی است که انسان در روز ازل با خدای خود پیمان عبودیت بسته است. **الم اعهد اليكم يا بنى ان لاتعبدوا الشيطان انه لكم عدو مبين، و ان اعبدوني هذا صراط مستقيم.** (ای بنی آدم، آیا

من با شما پیمان نبستم که شیطان را پرستش نکنید و مرا پرستش کنید که راه راست است و شما را به سعادت می‌رساند). عبادت ماموریت انسان است.

تأثیرات نماز در زندگی فردی انسان‌ها

نماز عامل توجه دائمی به خداست. یاد خدا بهترین وسیله برای خویشتن داری و کنترل غرایز سرکش و جلوگیری از روح طغیان است. «نمازگزار» همواره به یاد خدا می‌باشد، خدایی که از تمام کارهای کوچک و بزرگ ما آگاه است، خدایی که از آن چه در زوایای روان ما وجود دارد و یا از اندیشه ما می‌گذرد، مطلع و باخبر است و کم‌ترین اثر یاد خدا و نقش نماز این است که با خودکامگی انسان و هوس‌های وی اعتدال می‌بخشد، چنان که غفلت از یاد خدا و بی‌خبری از پاداش‌ها و کیفرهای او، موجب تیرگی عقل و خرد و کم‌فروغی آن می‌شود.

انسان غافل از خدا در عاقبت اعمال و کردار خود نمی‌اندیشد و برای ارضای تمایلات و غرایز سرکش خود حد و مرزی را نمی‌شناسد و این نقش نماز است که او را در شبانه روز پنج بار به یاد خدا می‌اندازد و تیرگی غفلت را از روح و روانش پاک می‌سازد.

به راستی، انسان که پایه حکومت غرایز در کانون وجود او مستحکم است، بهترین راه برای کنترل غرایز و خواست‌های مرزنشناس او همان یاد خدا، یاد کیفرهای خطاکاران و حساب‌های دقیق و اشتباه ناپذیر آن می‌باشد. از این نظر قرآن یکی از اسرار نقش نماز را یاد خدا معرفی می‌کند: «**أَقِمِ الصَّلَاةَ لِدِكْرِي**» (طه/۱۴) نماز را برای یاد من بپا دار.»

- نماز عامل انذار و دوری از گناه است. نمازگزار ناچار است که برای صحت و قبولی نماز خود از بسیاری از گناهان اجتناب ورزد؛ مثلاً، یکی از شرایط نماز مشروع بودن و مباح بودن تمامی وسایلی است که در آن به کار می‌رود، مانند آب وضو و غسل، جامه ای که با آن نماز می‌گزارد و مکان نمازگزار، این موضوع سبب می‌شود که گرد حرام نرود و در کار و کسب خود از هر نوع حرام اجتناب نماید؛ زیرا بسیار مشکل است که یک فرد تنها در امور مربوط به نماز به حلال بودن آنها مقید شود و در موارد دیگر بی‌پروا باشد. گویا آیه زیر به همین نکته اشاره می‌کند و می‌فرماید: «**إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ**» (عنکبوت/۴۵) که نماز (انسان را) از زشتی‌ها و گناه باز می‌دارد.»

- نماز عامل پاکی جان و جسم است. از آن جا که نمازگزار در برخی از مواقع همه بدن را باید به عنوان غسل بشوید و معمولاً در شبانه روز چند بار وضو بگیرد و پیش از غسل و وضو تمام بدن را از هر نوع کثافت و آلودگی پاک سازد؛ ناچار یک فرد تمیز و نظیف خواهد بود. از این نظر نماز به بهداشت و موضوع نظافت که یک امر حیاتی است کمک می‌کند.

- نماز دارای احکام و دستوراتی است که رعایت هر یک از آنها انسان را از بسیاری گناهان بازمی‌دارد از جمله:

- شرط حلال بودن مکان و لباس نمازگزار، انسان را از تجاوز به حقوق دیگران باز می‌دارد. - رعایت شرط پاک بودن آب وضو، مکان، لباس و بدن نمازگزار، انسان را از آلودگی و بی‌مبالاتی دور می‌کند.
- شرط اخلاص، انسان را از منکر شرک، ریا و سمعه باز می‌دارد.

- شرط قبله، انسان را از منکر بی هدفی و به هر سو توجه کردن باز می دارد.
- رکوع و سجده، انسان را از منکر تکبر باز می دارد.
- توجه به پوشش مناسب در نماز، انسان را از منکر برهنگی و بی حیایی حفظ می کند.

نماز و کنترل آسیب های اجتماعی

ریشه بسیاری از ناهنجاری های اجتماعی که از مصادیق منکرات می باشند، در حرص و بخل است که طبع مادی انسان به سوی آنها میل دارد و اگر مهار نشود، منجر به بروز منکرات و شیوع بسیاری از آسیب های اجتماعی می شود.

در بسیاری از سرقت ها، اعتیاد، طلاق، قتل ها، زندان ها، فرار از خانه و خود فروشی ناشی از عدم تحمل و جزع در زمان تنگدستی و سختی و یا مواجهه با مشکلات خانوادگی، اقتصادی و اجتماعی بوده که به دلیل پائین آمدن آستانه تحمل می باشد و یا به دلیل بخل هنگام کامیابی با زیاده خواهی ها، چشم و هم چشمی، خودخواهی ها، عدم توجه به محرومین و نیازمندان زمینه بروز آسیب های اجتماعی را فراهم می آورد که راه درمان آن نماز و یاد خدا می باشد. با مداومت می توان اضطراب ها و تشویش ها را از انسان دور و راه نجات از اخلاق ناپسندیده و باعث پیشگیری از آسیب های اجتماعی گردد.

دو اثر بازدارندگی و زاینده گی نقش نماز

اگر این وظیفه به خوبی انجام و حق آن اداء گردد، نه تنها هزینه چند صد میلیاردی مبارزه با آسیب های اجتماعی کاهش می یابد، بلکه افراد و جامعه در مدت کوتاهی به اوج عزت، سربلندی، فلاح و رستگاری خواهند رسید. لذا نماز دو اثر مهم بازدارندگی و زاینده گی دارد که از طرفی مانع رذایل اخلاقی و از طرف دیگر باعث بروز و رشد فضائل اخلاقی می گردد.

خداوند متعال یک میزان و ترازویی را به عنوان نماز قرار داده است، چنانچه کفه ترازو به سمت فحشاء و منکرات سنگینی نماید، نشان از تضييع نماز در جامعه و چنانچه کفه ترازو به سمت کاهش فحشاء و منکرات سنگینی نماید، نشان از بزرگداشتن و ادای حق نماز در جامعه است.

جالب است که از بین تمام فرائض واجب دینی در قرآن خداوند متعال نقش و اثر نماز را بیشتر در این دنیا حواله نموده است تا آخرت، از جمله:

به درستی که نقش نماز این است که انسان را از فحشاء و منکرات باز می دارد مربوط به این دنیای انسان ها می باشد. (عنکبوت/۴۵).

(**اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ** – البقره/۱۵۳)، از صبر و نماز کمک بگیرید، مربوط به حل مشکلات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و ... مردم در این دنیا می باشد و خداوند نماز را وسیله ای کمکی، مؤثر و قابل اطمینان در چالش ها و مشکلات زندگی قرار داده است.

و یا وقتی خداوند می فرماید **“وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ** – طه/۱۳۲” (خانواده ات را به نماز امر کن)، در ادامه می فرماید **“تَحْنُ نَرْزُقْكَ** – طه/۱۳۲” (ما رزق تو را می دهیم)، به طوری که پیامبر اسلام هر زمان دچار مشکل

اقتصادی می شدند، اطرافیان را به نماز دعوت می کردند که ثمره دعوت دیگران به نماز، نزول برکت و رزق و روزی خداوند را به همراه می آورد. (*وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكاً - الانبیاء/ ۱۹۳)، اگر از ذکر خدا دوری کنید، معیشت تلخ و مشکل می شود که خداوند راه حل غلبه بر مشکلات اقتصادی و معیشتی را در این دنیا نماز ذکر نموده است.

نتیجه گیری

نماز به عنوان ستون اصلی دین نقش بسیار مهمی در جلوگیری از گرایش انسان ها به آسیب های مختلف اجتماعی دارد. نماز علاوه بر این که بنده را به خالق و پروردگارش نزدیک می سازد و حلقه اتصال بین عبد و معبود بوده و عشق به خدا را در قلب و باطن او زنده می سازد و موجب دوری او از هر نوع گناه، معصیت و آسیب می شود، در بعد دیگر نیز هرگز نمی گذارد فرد در مقابل خلق خدا بی تفاوت بماند.

بنابراین در نماز دو اثر نهفته است، یکی اثر فردی که موجب نزدیکی او به خدایش می گردد و دیگر اثر اجتماعی است که او را در جامعه فرد مسئول بار می آورد. یعنی نمی شود کسی اهل نماز و عبادت باشد و در عین حال نسبت به جامعه بشری و هموعانش هیچ وظیفه ای را احساس نکند و به دنبال بزه و خلاف مسیر قانون در حرکت باشد.

در واقع یاد خدا و آرامش روحی و روانی انسان در سایه نماز باعث می شود که به اوامر شیطان بی توجهی کند و این مهم ترین تأثیر فردی نماز می باشد. بلکه در عوض نمازگزار واقعی که حفظ حدود و شرایط نماز پای بند است به نیکی عمل کند و قرآن در سوره مبارکه مؤمنون این مهم را به تصویر می کشد.

تأثیرات نماز در زندگی فردی عبارتند از: دوری از شرک، طلب توبه از خداوند، توجه به خدا، انزجار از غیر خدا، مداومت بر ذکر خدا، دوری از آرامش روح و روان، رعایت بهداشت جسمانی و توجه به زیبایی و پاک نگه داشتن بدن، لباس سرکشی و طغیان، جلوگیری از گناه، دوری از فساد و تبهکاری، ترسان و هراسان بودن شیطان از نمازگزار واقعی.

هم چنین تأثیرات نماز از بعد اجتماعی علنی شدن عبادت پروردگار، آشکار شدن یکتاپرستی و توحید، قبول شهادت مسلمین درباره یکدیگر، رسیدگی به بینویان و یاری درماندگان، ترویج نیکوکاری، پیشگیری از وقوع بسیاری از گناهان و جلوگیری از انواع فسادهاست.

منابع و مأخذ

- قرآن کریم
- نهج البلاغه (۱۳۹۰)، ترجمه محمد دشتی، قم: انتشارات مشهور.

- ستوده، هدایت الله (۱۳۸۳)، آسیب شناسی اجتماعی (جامعه شناسی انحرافات)، تهران: انتشارات آوای نور.
- شریفی، احمد حسین و همکاران (۱۳۹۱)، همیشه بهار: اخلاق و سبک زندگی اسلامی، قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها، دفتر نشر معارف.
- صدیق سروستانی، رحمت الله (۱۳۸۶)، آسیب شناسی اجتماعی (جامعه شناسی انحرافات)، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها (سمت).
- عبدالحسین زاده، محمد/ لطیفی، میثم (۱۳۹۳)، واکاوی پیامدها و آثار اقامه نماز در ایجاد و گسترش سبک زندگی اسلامی، نشریه مهندسی فرهنگی، سال نهم، شماره ۸۲، زمستان ۱۳۹۳.
- عبدی، عباس (۱۳۷۱)، آسیب شناسی اجتماعی، قم: انتشارات سپهر، ص ۴۵۵.
- قرائتی، محسن (۱۳۸۲)، پرتویی از اسرار نماز، تهران: مرکز فرهنگی درس هایی از قرآن